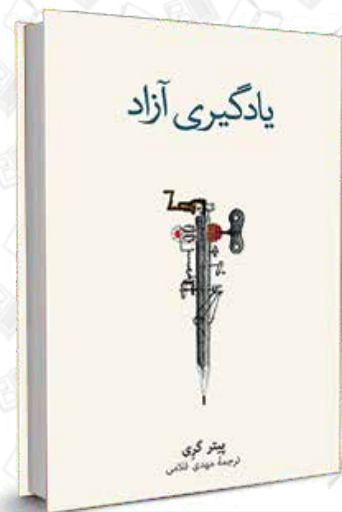

یادگیری آزاد

نجمه مسعودی

نویسنده: پیتر گری

مترجم: مهدی غلامی

ناشر: نشر نو

در جهانی که کودکان مدام در چارچوب نمره، پایه تحصیلی و باید‌ها و نبایدها قرار می‌گیرند، کتاب یادگیری آزاد، اثر پیتر گری، همچون نسیمی تازه از جنس کودکی وارد می‌شود و با صدایی آرام اما محکم می‌پرسد: «آیا یادگیری را از مسیر طبیعی‌اش منحرف نکرده‌ایم؟»

پیتر گری باور دارد که کودکان برای یادگیری فقط به ابزارهایی ابتدایی و بنیادین نیاز دارند؛ آزادی و بازی. او به شکلی دقیق و پژوهش‌محور توضیح می‌دهد که کودکان در بازی آزاد نه تنها سرگرم می‌شوند، بلکه در حال تمرین زندگی‌اند. آن‌ها با دیگران تعامل می‌کنند، تفاوت‌ها را می‌فهمند، مسئولیت می‌پذیرند، قوانین را خلق و گاهی تغییر می‌دهند. یادگیری در بازی نه تکلیفی تحمیلی، بلکه اتفاقی خودجوش، لذت‌بخش و پایدار است.

در کتاب یادگیری آزاد، بازی چهار ویژگی بنیادین دارد:

۱. خودگردانی و انتخاب آزادانه: کودک بازی را خودش انتخاب می‌کند، نه بر اساس برنامه‌دیگران.

۲. انگیزه درونی و لذت بخش: کودک برای بازی کردن به نمره، تأیید یا تشویق نیاز ندارد. بازی خودش پاداش است.

۳. ساختار آفرینی توسط کودک: بازی بی‌قانون نیست. کودک ساختار و قوانین را بر اساس شرایط خلق می‌کند.

۴. کشف علاقه‌ها و تمرین مهارت‌های زندگی: هر بازی فرصتی برای کشف دنیای درون، توانایی‌ها و علاقه‌های شخصی است.

گری با لحنی طنز به ناراضی‌های همگانی کودکان از مدرسه اشاره می‌کند: روز اول مدرسه، روز عزای بچه‌ها و شادی والدین و روز آخر مدرسه دقیقاً برعکس است. او این موضوع را نه طنز، بلکه نشانه‌ای جدی از بیگانگی کودک با ساختار آموزش اجباری می‌داند. خطاهای بنیادین این نظام آموزشی آن قدر اساسی است که گری از آن‌ها به‌عنوان «هفت‌گناه کبیره» یاد می‌کند.

به باور نویسنده، مدرسه‌ها بیش از آنکه بستری برای رشد باشند، شباهت‌هایی جدی با زندان دارند؛ فضاهایی محدود و کنترل‌شده که در آن‌ها، حس کنجکاوی و مسئولیت‌پذیری و انگیزه طبیعی کودکان برای یادگیری به مرور تضعیف می‌شود.

یکی از مهم‌ترین نکات پژوهشی این کتاب، تأثیر مخرب فشار برای عملکرد بالاست. گری نشان می‌دهد که خلاقیت، حل مسئله و یادگیری نو در فضایی شکوفا می‌شوند که حس بازیگوشی، آزادی و امنیت روانی در آن پررنگ باشد. او تأکید دارد که علاج بسیاری از مشکلات آموزشی، در قدرت بازی نهفته است.

در این میان، بسیاری از بزرگ‌ترها وقتی تکرار عملی را در بازی می‌بینند، گمان می‌کنند یادگیری متوقف شده است؛ اما گری توضیح می‌دهد که تکرار در بازی نوعی تمرین خودانگیخته است. این تکرار نه در جهت حفظ مطالب، بلکه برای تثبیت توانایی‌ها و آگاهی‌های جدید در بستر تجربه است.

دغدغه نویسنده فراتر از آموزش رسمی است. او هشدار می‌دهد کاهش فرصت‌های بازی آزاد می‌تواند با افزایش خودشیفتگی، کاهش همدلی، بالارفتن اضطراب، افسردگی و حس ناکارآمدی همراه باشد. از نظر گری، بازی یعنی تمرین انسان بودن.

در بخش‌هایی از این کتاب، گری آینده‌ای را تصویر می‌کند که در آن، افراد زیادی بدون آموزش رسمی و مدرسه رفتن، زندگی موفق‌تری خواهند داشت. با دسترسی گسترده به منابع آموزشی برخط، بسیاری از کودکان پیش از ورود به مدرسه، خواندن و نوشتن و مهارت‌های ارتباطی را می‌آموزند. با تغییر باورهای اجتماعی و مشاهده موفقیت‌های خارج از نظام رسمی، احتمالاً فشار بر مدرسه‌ها، برای تحول، افزایش خواهد یافت.

در نهایت، کتاب یادگیری آزاد ما را با این پرسش بنیادین روبه‌رو می‌کند: «آیا چیزی که به نام آموزش بر کودک تحمیل می‌کنیم، با ماهیت انسانی‌اش همخوانی دارد یا فقط سازوکاری است برای نظم‌دهی، ارزیابی و کنترل؟»

گری پیشنهاد نمی‌کند که آموزش متوقف شود، بلکه دعوت می‌کند تا بازنگری کنیم و کودک را در مرکز توجه قرار دهیم، نه در حاشیه‌ای که مقررات تعریف می‌کند. او می‌گوید: «یادگیری واقعی همان لحظه‌ای است که کودک در بازی غرق می‌شود و بی آنکه بفهمد، در حال زندگی کردن، اندیشیدن و شدن است.» کتاب یادگیری آزاد، فراتر از اثری آموزشی، صدایی برخاسته از ژرفای تجربه انسانی است. دعوتی صمیمانه به بازاندیشی در مفهوم یادگیری و بازگشت به سرچشمه کنج‌کاوی کودکان است.

در جهانی که آموزش، گاه به جای شکوفایی، به چهارچوبی محدودکننده بدل شده است، این کتاب دست خواننده را می‌گیرد تا بار دیگر آزادی را در فضای یادگیری تجربه کند.

مطالعه این کتاب برای والدینی که دغدغه رشد همه‌جانبه فرزندان خود را دارند، برای معلمانی که رسالتشان را در همراهی به جای تحمیل می‌بینند و برای هر اندیشمندی که باور دارد بازی و تجربه، نخستین گام‌های یادگیری‌اند، توصیه می‌شود.

باشد که این اثر دریچه‌ای نو بر شیوه اندیشیدن ما بگشاید و یادآور شود که آموزش پیش از آنکه وظیفه‌ای باشد، فرصتی است برای شکوفایی روح انسان. ■